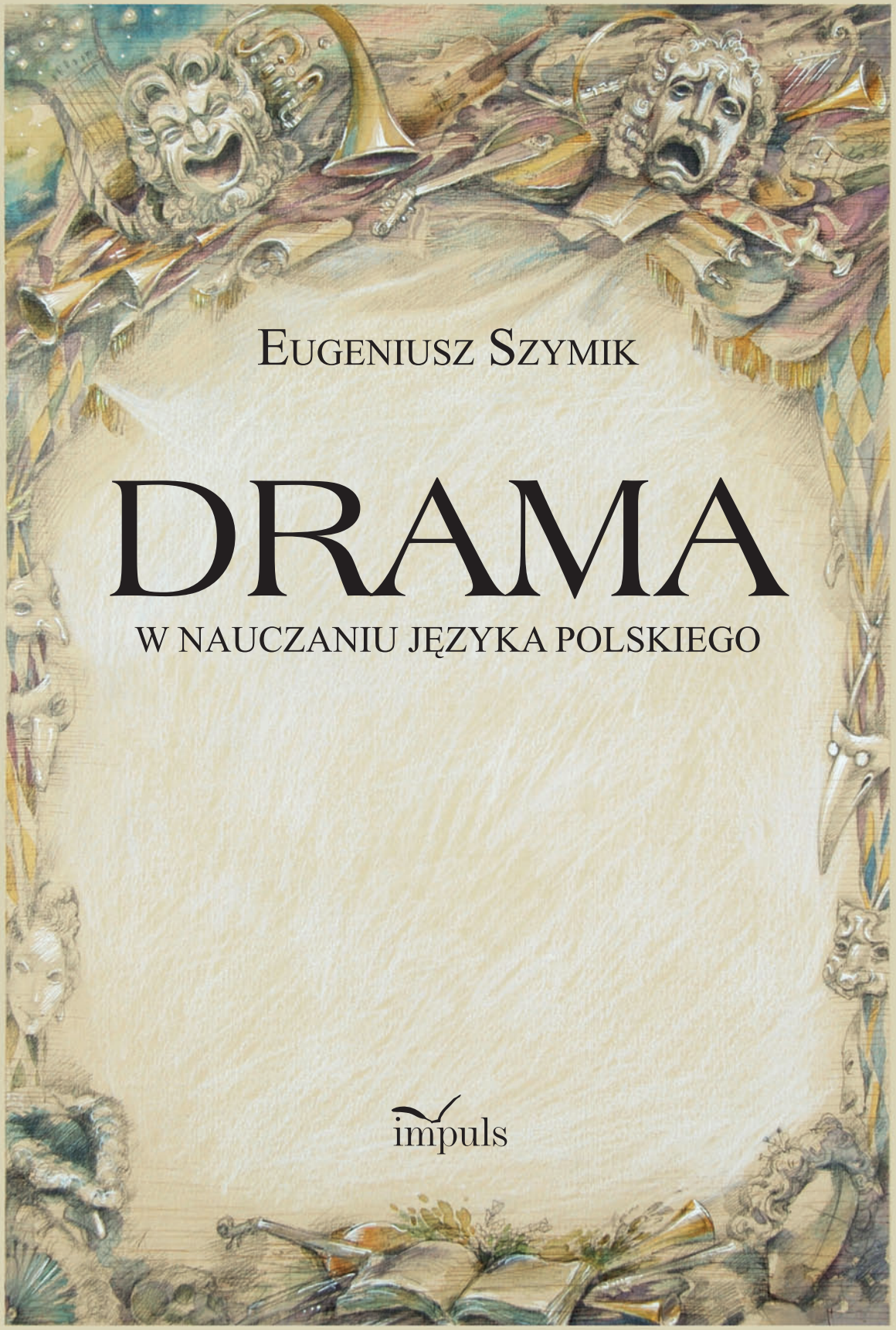

Eugeniusz Szymik

DRAMA

W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO

impuls

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Recenzent:
dr hab. Bogdan Zeler, prof. UŚ

Adiustacja:
Monika Łojewska-Ciępka
Joanna Kosturek
Aleksandra Bylica

Opracowanie typograficzne:
Anna Bugaj-Janczarska

Projekt okładki:
Magdalena Muszyńska
Izabela Surdykowska-Jurek

Czartart

Rysunki na stronach 101 i 109:
Agata Fuks

ISBN 978-83-7587-852-3

Oficyna Wydawnicza „Impuls"
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (12) 422-41-80, fax (12) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2011

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Spis treści

Wstęp 7

Rozdział 1
Ogólna charakterystyka dramy 13

1.1. Pojęcie dramy i jej twórcy 16
1.2. Funkcje dramy 23
1.3. Drama a teatr 27

Rozdział 2
Klasyfikacje technik i strategii dramowych 31

2.1. Podział technik dramowych według Anny Dziedzic 31
2.1.1. Typowe role (rozmowy w rolach, wywiady, improwizacje) 31
2.1.2. Konwencje rzeźby, obrazu i filmu 33
2.1.3. Techniki plastyczno-manualne (rysunki, plany, makiety, przedmioty, modele, kostiumy, muzeum) 34
2.1.4. Ćwiczenia głosowe i pisemne 35
2.2. Stop-klatka i inne strategie 36
2.3. Rola i improwizacja w roli 37
2.4. Inne ćwiczenia dramowe 38

Rozdział 3
Zasady organizacyjno-dydaktyczne dramy 41

3.1. Struktura dramy 41
3.2. Przygotowanie i przebieg zajęć dramowych 42
3.2.1. Miejsce zajęć 43

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

3.2.2. Czas zajęć 43
3.2.3. Dobór uczestników 43
3.2.4. Zapoznanie z techniką dramy 44
3.2.5. Typowe trudności 44
3.2.6. Dobór celów 45
3.2.7. Struktura zajęć 45
3.2.8. Scenariusz lekcji (zajęć) literackich 46
3.2.9. „Zasada kontrastu" i „zasada tajemnicy" 47
3.2.10. Schemat lekcji z nauki o języku 49
3.3. Kompetencje nauczyciela dramy 50

Rozdział 4
Drama na lekcjach języka polskiego 53

4.1. Drama w kształceniu sprawności językowej uczniów 53
4.2. Drama w kształceniu umiejętności interpretacji utworu literackiego 55
4.3. Rozwój twórczości ucznia 58
4.4. Atrakcyjność dramy na tle innych metod nauczania 59

Rozdział 5
Przykładowe scenariusze lekcji
(dla czterech poziomów nauczania) 61

5.1. Edukacja wczesnoszkolna 61
5.1.1. Klasa I 61
5.1.2. Klasa II 64
5.1.3. Klasa III 70
5.2. Klasy IV–VI szkoły podstawowej 75
5.2.1. Klasa IV 75
5.2.2. Klasa V 81
5.2.3. Klasa VI 91
5.3. Gimnazjum 102
5.3.1. Klasa I 102
5.3.2. Klasa II 109
5.3.3. Klasa III 119
5.4. Liceum 125
5.4.1. Klasa I 125
5.4.2. Klasa II 128
5.4.3. Klasa III 132

Bibliografia 145

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Wstęp

Drama pojawiła się w Polsce ponad 20 lat temu. Wyrosła ona z zapotrzebowania na niekonwencjonalne, twórcze metody nauczania odpowiednie dla pedagogiki XXI wieku. Mimo że początki dramy edukacyjnej[1] sięgają przełomu XIX i XX wieku, metoda ta do lat osiemdziesiątych XX wieku była mało popularna. Została rozpowszechniona przez nauczycieli i animatorów kultury zafascynowanych jej powodzeniem w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Główną inicjatorką nauczania przez działanie i przeżywanie w rolach stała się H. Machulska, która w połowie lat osiemdziesiątych zorganizowała dla nauczycieli szkół warszawskich pierwsze kursy i warsztaty prowadzone przez specjalistów dramy angielskiej z Greenwich Young People's Theatre (GYPT). Również w tym okresie pojawiły się w czasopismach metodycznych pierwsze artykuły popularyzujące dramę. W 1990 roku nakładem Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych ukazała się, przetłumaczona na język polski, znakomita książka B. Waya *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, a rok później kolejna obszerna lektura z tego zakresu – *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole średniej*, napisana przez A. Dziedzic, J. Pichalską i E. Świderską.

Rozwój dramy odbywał się bardzo pomyślnie. Wkraczała ona powoli do wielu szkół podstawowych i średnich, placówek opiekuńczo-wychowawczych i domów kultury, znalazła też swoje miejsce w programach niektórych uczelni, zwłaszcza pedagogicznych (np. w ramach przedmiotu: edukacja przez dramę), oraz programach doskonalenia zawodowego nauczycieli. W 1986 roku w Warszawie powstał Polski Ośrodek Międzynarodowego Stowarzyszenia Teatrów dla Dzieci i Młodzieży (ASSITEJ), który organizuje spotkania, kursy i warsztaty z udziałem wybitnych znawców dramy.

[1] Pod pojęciem dramy edukacyjnej rozumiem metodę dydaktyczno-wychowawczą, która angażuje w działanie ucznia „[...] całą jego wiedzę o świecie, tworzącą nowe jakości w związku z wykorzystywaniem wyobraźni, emocji, zmysłów, intuicji. Podstawą dramy jest rozgrywanie w różnych możliwych rolach nowych, nieznanych wcześniej, nieraz bardzo trudnych sytuacji, w celu ich zrozumienia, uzewnętrznienia, zdobycia lub pogłębienia wiedzy o świecie, o sobie, o innych ludziach" (K. Pankowska, *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*, Warszawa 2000, s. 22).

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Drama stara się sprostać potrzebom edukacji w różnych dziedzinach życia. Nowoczesne szkoły języków obcych z powodzeniem stosują tę metodę w celu doskonalenia praktycznej znajomości języka. Zajęcia zorganizowane w formie niekonwencjonalnych warsztatów pozwalają twórczo i bezstresowo rozmawiać, nabrać pewności siebie w czynnym posługiwaniu się językiem obcym, dają okazję ćwiczenia języka w sytuacjach charakterystycznych dla życia codziennego, a przy tym pozwalają się dobrze bawić. Dramę stosuje się również w wielu ośrodkach psychoedukacji. Terapie, warsztaty i kursy rozwojowe organizowane na bazie dramy pomagają odkryć nowe możliwości intelektualne i twórcze oraz poznać konkretne działania w sferze osobistej i zawodowej. Kierowane są m.in. do osób pracujących w dziedzinach, w których istotne znaczenie odgrywa kontakt z drugim człowiekiem lub grupą.

W niniejszej książce czytelnik znajdzie omówienie zagadnień związanych z teorią dramy, wiele przykładów technik dramowych, wskazówki dotyczące spraw organizacyjnych, informacje na temat zastosowania dramy w nauczaniu języka polskiego oraz scenariusze lekcji[2].

Zaproponowane scenariusze mają na celu dostarczenie nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, polonistom oraz studentom filologii polskiej i niektórych kierunków pedagogicznych inspirujących przykładów lekcji literackich i językowych, w trakcie których nauczyciel i uczniowie wykorzystują różne techniki dramowe. Zostały one skonstruowane tak, by mogły dać okazję do zaangażowania emocjonalnego uczniów, ale także pobudzić ich aktywność, wyobraźnię, logiczne myślenie.

Od 1990 roku w Polsce trwają prace nad reformą edukacji, nad takim przekształceniem systemu szkolnego nauczania, aby mógł on funkcjonować zgodnie z potrzebami współczesnego społeczeństwa, jak najlepiej przygotowując młodego człowieka do życia. Zachodzące zmiany dotyczą przede wszystkim treści

[2] Niektóre propozycje scenariuszy lekcyjnych ukazały się w artykułach napisanych wspólnie z dr J. Mikułą i mgr K. Borowiec [zob. J. Mikuła, E. Szymik, *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej (przykłady scenariuszy lekcji dla klas I–IV)*, „Nauczyciel i Szkoła" 2004, nr 3–4, s. 309–315; J. Mikuła, E. Szymik, *Kongres filozofów*, „Konteksty. Międzygminne Pismo Humanistów" 2001, nr 2, s. 7–9; J. Mikuła, E. Szymik, *Kordian. Scenariusz lekcji*, „Język Polski w Szkole Średniej" 1999/2000, z. 2, s. 22–24; J. Mikuła, E. Szymik, *Młodzież w świecie reklamy*, „Nauczyciel i Szkoła" 2006, nr 3–4, s. 219–222; J. Mikuła, E. Szymik, *„Obmyślam świat. Wydanie drugie" (W. Szymborska). Kto może być kreatorem świata?*, „Rybnickie Zeszyty Nauczycielskie" 2001, s. 36; J. Mikuła, E. Szymik, *W stronę „ja transcendentnego". Drama kreatywna jako droga do samopoznania i sposób „wykraczania poza siebie"* [w:] *Odrodzenie człowieczeństwa. Ludzkie transformacje*, red. H. Romanowska-Łakomy, Warszawa 2009, s. 117–122; oraz: K. Borowiec, E. Szymik, *Drama w kształceniu językowym (propozycja metodyczna dla klasy IV)*, „Język Polski w Szkole IV–VI" 2002/2003, z. 4, s. 36–41; K. Borowiec, E. Szymik, *Dzieci w świecie reklamy (propozycja metodyczna dla klasy IV)*, „Język Polski w Szkole IV–VI" 2005/2006, z. 1, s. 94–100; K. Borowiec, E. Szymik, *Przeżyć... i zrozumieć... (propozycja metodyczna dla klasy IV)*, „Język Polski w Szkole IV–VI" 2003/2004, z. 1, s. 82–86; K. Borowiec, E. Szymik, *Techniki dramowe na lekcjach języka polskiego w gimnazjum*, „Język Polski w Gimnazjum" 2001/2002, z. 4, s. 36–48].

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

kształcenia oraz metod działania nauczyciela i ucznia. Reformującej się szkole polskiej wyznaczono zadania, które określono mianem „specjalnych zobowiązań wobec ucznia"[3]. Celem całego procesu dydaktycznego, także na języku polskim, stało się nie tylko przekazywanie wiedzy przedmiotowej i umiejętności z nią związanych, lecz także kształcenie tzw. kompetencji kluczowych – uniwersalnych umiejętności na poziomie ponadprzedmiotowym, np.:

– skutecznego komunikowania się w różnych sytuacjach,
– rozwiązywania problemów,
– współdziałania w zespole,
– planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się,
– posługiwania się technologią informacyjną[4].

Jak widać, autorzy reformy zwrócili szczególną uwagę na kształcenie i doskonalenie uczniowskich kompetencji w zakresie skutecznego porozumiewania się. Dostrzegli, że jest to umiejętność niezbędna, pozwalająca młodemu człowiekowi odnaleźć się w otaczającej go rzeczywistości i tę rzeczywistość kształtować. Młody człowiek powinien zatem posiąść umiejętność nie tylko rozumienia wszelkich komunikatów, przybierających różne formy, lecz także tworzenia ich na użytek innych. Na wszystkich etapach nauczania konieczne jest więc uświadamianie uczniom, jak ważną oraz potrzebną kompetencją jest sprawne i poprawne komunikowanie się z otoczeniem. Polonista powinien stymulować rozwój osobowości młodego człowieka przez uczenie go zachowań językowych (i pozajęzykowych) adekwatnych do sytuacji komunikowania się, relacji między uczestnikami aktu mowy, celu i tematu wypowiedzi, a w konsekwencji – rozwijać odpowiedzialność za słowo, rzetelność i precyzję wypowiedzi, skuteczność porozumiewania się.

Zgodnie z wyjściowymi założeniami reformy wychowanie i kształcenie stanowią całość[5]. Jej autorzy podkreślają szczególną rolę celów wychowania, które powinny być realizowane w trakcie nauki wszystkich przedmiotów. Oczywiście to polonista w największym stopniu może wpłynąć na ukształtowanie osobowości, postaw i zachowań swoich wychowanków. Przez dobór odpowiednich treści może wprowadzić ucznia w świat wartości humanistycznych, takich jak: dobro, prawda, miłość, uczciwość, godność i prawa człowieka, wrażliwość na los innych ludzi, odpowiedzialność za słowa i czyny. Polonista ma także możliwość – przez odwołanie się do materiału lekturowego, a także sytuacji z życia codziennego – dawania swoim wychowankom podstaw orientacji etycznej i hierarchizacji wartości, odróżniania dobra od zła, prawdy od fałszu.

---

[3] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, Dz. U. Nr 14, poz. 129.

[4] *Poradnik metodyczny dla nauczyciela. Metody. Konspekty. Ścieżki międzyprzedmiotowe. Materiały dydaktyczne*, red. R. Chojnacki, Kraków 2000, s. 9.

[5] *Język polski. Poradnik dla nauczyciela. Zrozumieć słowo*, klasa 1 gimnazjum, red. A. Gis, E. Nowosielska, Poznań 1999, s. 135.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Innym ważnym założeniem reformy jest podmiotowe traktowanie ucznia[6]. W związku z tym przyjęto, że płaszczyzną odniesienia dla całego procesu nauczania – uczenia się są potrzeby rozwojowe wychowanków. Wiedza wpisana w program nauczania i przekazywana następnie na lekcjach powinna być zatem przystępna i użyteczna, przydatna w życiu. Nacisk położono zwłaszcza na zadania zachęcające uczniów do poszukiwania, selekcjonowania i przetwarzania potrzebnych informacji, przedstawiania opinii, zadawania pytań, udziału w dyskusji, werbalizacji wniosków płynących z analizy. Na wszystkich etapach nauczania za cel nadrzędny postawiono sobie ukształtowanie jednostki, która świadomie dba o swój rozwój, zna swoją wartość, rozumie potrzeby drugiego człowieka, jest wrażliwa i tolerancyjna, potrafi współdziałać z innymi.

Moim zdaniem realizację wskazanych celów może ułatwić zastosowanie na lekcjach języka polskiego metody dramy. Pobudza ona wyobraźnię oraz aktywność wszystkich odbiorców, uczy pokonywania trudności, oprócz pierwiastków intelektualno-poznawczych zawiera również emocjonalne, pozwala na twórcze przełamywanie schematycznego i rutynowego podejścia do tekstu literackiego. Ponadto poszczególne techniki dramowe kształtują umiejętność panowania nad sobą, wyrabiają refleks i szybką orientację w tym, co jest aktualnie potrzebne do osiągnięcia celu, rozwijają pamięć, wyobraźnię, myślenie i mowę[7].

Autorzy nowej podstawy programowej[8] umożliwiają nauczycielowi pracę metodą dramy, gdyż w ramach edukacji polonistycznej dla klasy I szkoły podstawowej do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w zakresie wypowiadania się w małych formach teatralnych zaliczyli:

– uczestnictwo w zabawie teatralnej, ilustrowanie mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego;
– rozumienie umownego znaczenia rekwizytu i posługiwanie się nim w odgrywanej scence;
– odtwarzanie z pamięci tekstów dla dzieci, np. wierszy, piosenek, fragmentów prozy.

Z kolei za jeden z najważniejszych celów kształcenia w zakresie języka polskiego na III etapie edukacyjnym, czyli w gimnazjum, twórcy podstawy programowej uznali analizę i interpretację tekstów kultury. Doskonalenie tej sprawności powinno się odbywać przez dobór narzędzi, które sprawią, że odbiór lektury przez ucznia stanie się dojrzalszy, bardziej świadomy i samodzielny. Podczas interpretacji utworu uczeń ma możliwość przedstawienia propozycji odczytania

---

[6] *Język polski*..., dz. cyt.
[7] W. Okoń, *Zabawa a rzeczywistość*, Warszawa 1987, s. 291–325.
[8] Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół obowiązuje od września 2009 roku (wdrażana jest w klasach pierwszych szkoły podstawowej i gimnazjum). Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

konkretnego tekstu kultury wraz z uzasadnieniem, a w realizacji tego zadania może mu pomóc metoda dramy.

W książce zwracam szczególną uwagę na wartość dramy jako metody polegającej na wyzwoleniu ekspresji twórczej ucznia, co pozwoli mu następnie na samodzielną analizę i interpretację dzieła literackiego oraz swobodne wypowiadanie się na jego temat.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Rozdział 1

Ogólna charakterystyka dramy

Tendencje we współczesnej edukacji, co już wcześniej zasygnalizowano, zmierzają ku zmianom w zakresie form i metod nauczania. Nauczyciel ma wyjść poza funkcję kierowniczą, organizacyjną, sterującą procesem dydaktycznym i stać się przewodnikiem ucznia, jego równorzędnym partnerem. Podmiotowe podejście do wychowanka wiąże się z akcentowaniem prawa dziecka do indywidualności, aktywności i spontaniczności. Postuluje się także, aby szkoła przygotowywała młodego człowieka do pełnienia różnorakich ról, rozwijała osobowość ucznia, a nie tylko egzekwowała od niego podręcznikową wiedzę.

Drama jest metodą, która sprzyja realizacji nowej koncepcji edukacji. Dzięki niej uczniowie nabywają umiejętności rozwiązywania problemów, zachowania się w różnych życiowych sytuacjach. Przez działanie rozwijają swoje zdolności i łatwiej przyswajają wiedzę. Nauczyciel czuwa nad przebiegiem zajęć, kieruje właściwym przygotowaniem dzieci do ostatniego ogniwa w strukturze dramy – do uogólnienia doświadczeń w dyskusji. Podsumowanie ćwiczeń dramowych jest niezwykle istotne, gdyż pomaga zebrać wrażenia oraz refleksje wyniesione z prezentowanych wcześniej scenek, zwerbalizować towarzyszące dramowym działaniom uczucia i emocje.

Nauczyciel w dramie niczego wychowankowi nie narzuca, ale stara się motywować go do uczenia się, uświadamia mu cele, stawia przed nim problemy, zachęca do aktywności, czasem staje się równoprawnym uczestnikiem działań w wyobrażeniowej rzeczywistości.

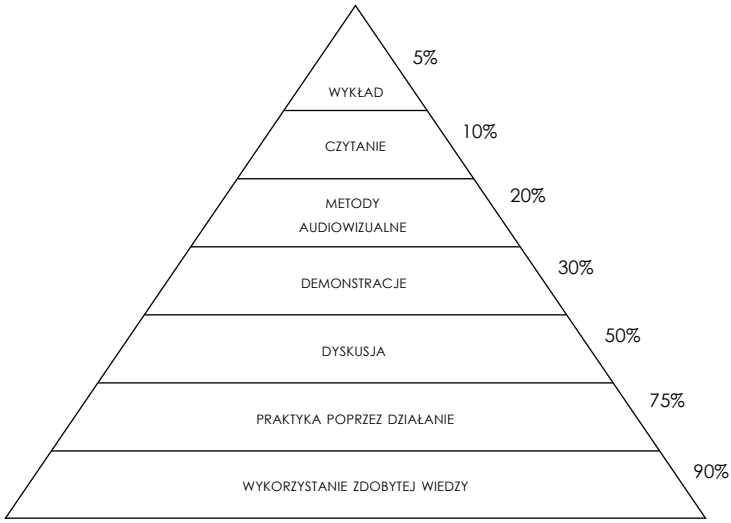
Wyniki badań dotyczące skuteczności metod nauczania, przedstawione przez M. Taraszkiewicz, dowodzą, że drama ma wysoką skuteczność dydaktyczną[1]. Ilustruje to przedstawiona poniżej piramida zapamiętywania.

[1] M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1999, s. 87.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

Techniki dramowe pozwalają na wyzwalanie aktywności uczniów przez działanie, wykorzystanie zdobytej wiedzy w zaaranżowanych sytuacjach, także w trakcie dyskusji.

Schemat 1. Piramida zapamiętywania

Źródło: M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu,* Warszawa 1999, s. 87.

Drama jest więc metodą aktywizującą ucznia – umożliwia mu przeżywanie określonych problemów, poszukiwanie własnych rozwiązań i dokonywanie wyborów. Daje też możliwość samodzielnego dochodzenia do wiedzy, omawiania własnych spostrzeżeń i propozycji rozwiązań z grupą koleżeńską.

Z punktu widzenia nauczyciela języka polskiego drama jest przydatna na lekcjach zarówno literackich, jak i językowych.

Drama może być stosowana na różnych etapach pracy z dziełem literackim. Wprowadzać ją można jeszcze przed rozpoczęciem analizy tekstu w celu zainteresowania uczniów lekturą i zmotywowania do przeczytania utworu. Zastosowanie metody dramy po przeczytaniu lektury wzmaga z kolei jej odbiór emocjonalny. Kiedy pragnie się zwrócić szczególną uwagę na dany fragment tekstu, można uczniom zaproponować odegranie w improwizowanych rolach tylko określonej sytuacji fabularnej. Jeśli zakończenie utworu jest otwarte, uczniowie za pomocą dramy mogą dopowiedzieć dalsze losy bohaterów[2]. Drama jest formą nauczania, która wykorzystuje opozycje między fikcją a rzeczywistością, co umożliwia uczniowi głębsze przeżycie i zrozumienie świata realnego. Metoda ta sprzyja wzbogacaniu słownictwa, usprawnieniu komunikacji językowej. Może również

[2] A. Dziedzic, J. Pichalska, E. Świderska, *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole średniej*, Warszawa 1995, s. 40.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

pomóc w kształceniu języka mówionego uczniów, umożliwiając ćwiczenie takich form wypowiedzi, jak: charakterystyka postaci literackich i rzeczywistych, opis przeżyć wewnętrznych, wywiad, dyskusja. Wychowanek dzięki dramie może m.in. ćwiczyć umiejętność wypowiadania się w sposób komunikatywny, czyli werbalnego i pozawerbalnego wyrażania własnych myśli.

Ćwiczenia dramowe mogą także wspomóc kształcenie umiejętności redagowania pisemnych wypowiedzi, przede wszystkim form użytkowych: listów, pamiętników, dzienników, podań itp. Dzięki specyficznym przeżyciom, których doświadczają uczniowie w trakcie odgrywania różnych ról, ich wypowiedzi na pewno będą pełne inwencji, zaangażowania emocjonalnego, logiki, a także – co ważne – będą związane z określoną sytuacją życiową.

Lekcje kształcenia językowego z wykorzystaniem metody dramy pozwolą nauczycielowi poznać poziom językowy uczniów oraz dostrzec ich możliwości językowe, a także ewentualne błędy i braki.

Drama pomaga wychowankowi zrozumieć przedstawiane na lekcji problemy i równocześnie wyzwala sympatię dla przedmiotu, w ramach którego jest stosowana. Nauczyciel ma natomiast możliwość dostrzeżenia ukrytych, nieujawnionych dotąd zdolności i umiejętności swoich wychowanków[3]. Techniki dramowe wspomagają u uczniów rozwój twórczego myślenia i kompetencji językowych, uczą poprawnego mówienia i pisania, ułatwiają zrozumienie dzieła literackiego, a także rozwijają zdolności aktorskie (także ci, którzy nie mają zdolności aktorskich, mogą brać udział w zajęciach).

Nie mniej ważne od realizacji celów poznawczych i kształcących (dydaktycznych) powinno być dla nauczyciela realizowanie celów wychowawczych. Specyfika treści przekazywanych na lekcjach języka polskiego w szczególny sposób zadanie to ułatwia.

Zdaniem psychologów humanistycznych czynniki decydujące o rozwoju jednostki tkwią w niej samej, nie zaś poza nią. Rolą wychowawcy ma więc być wspomaganie ucznia w odkrywaniu siebie samego. Nauczyciel powinien się stać przyjacielem dziecka. Jego relacje z wychowankiem, zdaniem T. Gordona, cechować ma: bezpośredniość, ciepło i radość, wzajemna troska, obustronna zależność, szacunek dla odrębności oraz uwzględnianie potrzeb każdego z nich[4]. Drama wymaga zatem od nauczyciela, by stał się równorzędnym partnerem wychowanka, aby „zszedł z katedry".

Metoda dramy wspomaga proces wychowawczy przez rozwijanie u uczniów podstawowych dyspozycji człowieka, takich jak: wyobraźnia, postawa twórcza, inteligencja emocjonalna i empatia[5]. Rozwijanie wyobraźni ucznia – a co za tym

[3] B. Thieme, *Metoda dramy na lekcjach języka polskiego*, „Oświata i Wychowanie" 1988, nr 13, s. 44–46.
[4] H. Machulska, A. Pruszkowska, J. Tatarowicz, *Drama w szkole podstawowej. Lekcje języka polskiego w klasach 4–6*, Warszawa 1997, s. 67–68.
[5] K. Pankowska, *Pedagogika dramy*…, dz. cyt., s. 171–201.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

idzie – kształtowanie jednostki twórczej, jest jednym z podstawowych zadań dramy. Wyobraźnia jest potrzebna człowiekowi w każdym momencie jego życia. To dzięki niej planuje on przyszłość, przewiduje skutki swoich czynów czy też reakcje innych ludzi. Tak zwana wyobraźnia moralna pozwala człowiekowi przewidywać konsekwencje powziętych decyzji i brać za nie odpowiedzialność. Wyobraźnia daje też możliwość dostrzegania rzeczywistych i prawdopodobnych związków między rzeczami, pozwala analizować dany problem z różnych perspektyw, a także stanowi podstawę wszelkich nowatorskich działań[6].

Techniki dramowe sprzyjają też rozwojowi postawy twórczej młodego człowieka. Przejawia się ona m.in. przez: otwartość, wrażliwość na problemy, płynność myśli, umiejętność szybkiego przystosowywania się do nowych sytuacji, zdolność dostrzegania i stosowania niekonwencjonalnych rozwiązań[7].

Drama ma również wpływ na proces kształtowania inteligencji emocjonalnej młodych ludzi. Pomaga wychować ucznia na człowieka pewnego siebie, świadomego swych uczuć, zdolnego do mobilizacji w trudnych sytuacjach, entuzjastycznie i optymistycznie nastawionego do życia, potrafiącego posługiwać się intuicją i porozumiewać się z innymi ludźmi[8].

Ponadto drama wspomaga proces socjalizacji młodego człowieka, czyli jego uspołecznienia. W trakcie zajęć dramowych uczeń przyswaja sobie poprawne zachowania społeczne. Metoda ta stwarza odpowiednie warunki i sytuacje, które sprzyjają przygotowaniu do życia w społeczeństwie[9].

Drama zatem, angażując intelekt, emocje i intuicję ucznia, umożliwia mu wszechstronny rozwój i prowadzi do powstania w umyśle młodego człowieka zharmonizowanej wewnętrznie struktury wiedzy o otaczającej go rzeczywistości, o innych ludziach i o sobie samym[10]. Uczeń, pracując metodą dramy, integruje wszystkie sfery poznania (intelektualną, emocjonalną i psychomotoryczną). Ma możliwość włączenia swoich dotychczasowych doświadczeń i umiejętności w nową sytuację, a także w uniwersalny kontekst kultury i świata, oraz uporządkowania swojej wiedzy.

1.1. Pojęcie dramy i jej twórcy

B. Way napisał: „Podstawową definicją dramy mogłoby być po prostu »ćwiczenie życia«"[11]. Jeśli edukacja jest przygotowaniem człowieka do pełnienia różnorodnych ról społecznych, to formy kształcenia tego człowieka muszą być

---

[6] K. Pankowska, *Pedagogika dramy...*, dz. cyt., s. 174–185.
[7] R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, Warszawa 1985, s. 54–55.
[8] Tamże, s. 185–192.
[9] K. Pankowska, *Pedagogika dramy...*, dz. cyt., s. 257–259.
[10] A. Pruszkowska, *Drama jako narzędzie integracji w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, „Drama" 1999, z. 31, s. 3.
[11] B. Way, *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, Warszawa 1995, s. 23.

E. Szymik, *Drama w nauczaniu języka polskiego,* Kraków 2011
ISBN: 978-83-7587-852-3, © by Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011

pewnego rodzaju „ćwiczeniem życia". Drama jest nauczaniem przez działanie, angażującym ruch i gest, mowę, myśli i emocje, które pozwalają uczniowi przyjąć postawę kreatywną, czyli tworzyć, a nie odtwarzać.

Samo pojęcie „drama" trudno znaleźć w słownikach terminów literackich, gdyż w naszej dydaktyce zadomowiło się stosunkowo niedawno. *Słownik języka polskiego* pod redakcją M. Szymczaka zawiera następującą definicję:

> Drama – rodzaj utworu scenicznego z pierwszej połowy XIX wieku, odbiegający od reguł klasycznej dramaturgii, bliski melodramatowi w dążeniu do jaskrawych, sentymentalnych efektów[12].

Powyższa definicja nie dotyczy jednak nazwy metody nauczania, którą stosuje się na lekcjach języka polskiego. Słowo „drama" nie oznacza bowiem dla nauczyciela gatunku literackiego czy scenicznego, lecz metodę, która polega na nauczaniu przez działanie. Bardziej adekwatne znaczenie tego terminu znajdujemy w *Słowniku wyrazów obcych* J. Tokarskiego. Wyraz „drama" ma źródłosłów grecki, pochodzi od słów *drao* (działam, usiłuję) lub *drama* – czynność, akcja, działanie[13]. Definicja tej metody wyraźnie podkreśla jej odmienność od tradycyjnych form pracy w szkole, polegających na aktywności nauczyciela i odtwórczej tylko pracy ucznia. Technika ta w sposób niekonwencjonalny motywuje uczniów do działania, stymuluje indywidualny rozwój dziecka, pobudza jego aktywność, możliwości twórcze i wyobraźnię. Polega na stosowaniu w praktyce wychowawczej różnorodnych elementów sztuki (muzyka, teatr, taniec, sztuki plastyczne). Posługuje się technikami teatralnymi, przekształcając je w gry sceniczne, dramatyczne (stąd skojarzenie „drama" – utwór sceniczny z połowy XIX wieku i „dramat" – utwór literacki przeznaczony do realizacji scenicznej) oraz wykorzystuje naturalną zdolność człowieka do wchodzenia w role. Wchodząc w rolę, uczeń ma możliwość identyfikowania się z innymi osobami, bezpośredniego doświadczania danej sytuacji, spojrzenia na nią z innego, niż własny, punktu widzenia, dzięki czemu rozwija umiejętność rozwiązywania problemów, podejmowania decyzji i formułowania własnych sądów. Granie roli, improwizowanie i cały zestaw środków i strategii mogą zostać wykorzystane do nauki różnych przedmiotów oraz stymulowania rozwoju dziecka i przygotowania go do pełnienia ról społecznych.

Drama swym rodowodem sięga do teorii edukacyjnych M. de Montaigne'a i J.J. Rousseau, którzy pierwsi wskazali, by dziecko uczyło się przez zabawę, a zamiast powtarzania odgrywało role. Z myśli pedagogicznej J.J. Rousseau i J.H. Pestalozziego zrodziła się idea „nowego wychowania" zapoczątkowana przez J. Deweya. „Nowe wychowanie" skupiło pedagogów głoszących program radykalnej zmiany systemu nauczania w szkołach. Opowiadali się przeciwko szkole o charakterze czysto dydaktycznym, związanym z przekazywaniem okre-

[12] *Słownik języka polskiego*, t. 1, red. M. Szymczak, Warszawa 1978, s. 446.
[13] Por. *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, Warszawa 1980, s. 159.